

PAUL BOWLES

PAUL BOWLES

Paul Bowles*Okno*

Pred desetimi ali dvajsetimi leti se je v Tanger priselil človek, za katerega bi bilo bolje, ko bi se bil mestu izognil. Za vse, kar se mu je pozneje zgodilo, nikakor ni bil kriv sam, čeprav so tako natolcevali tamkajšnji angleško govoreči prebivalci. Odzivi teh ljudi so pogosto podobni kot v nekaterih primitivnih skupnostih: kadar kakšnega njihovega pripadnika doleti nesreča, mu nihče izmed drugih članov ne ponudi pomoči; držijo se ob strani in opazujejo, prepričani, da si je nesrečo sam priklical. Postane tabu in ne more biti deležen pomoči. Čeprav menim, da možu, o katerem govorimo, prav nihče ne bi mogel kaj dosti pomagati, pa so bili zadnji meseci njegovega življenja zaradi neme obsodbe, ki jo je nanj priklicala njegova zla sreča, še toliko bolj neznosni.

Ime mu je bilo Duncan Marsh in govorilo se je, da je prišel iz Vancouvra. Nikoli ga nisem videl niti ne poznam nikogar, ki bi ga bil. Ko je ta zgodba dosegla kroge, ki so se zbirali na zabavah ob koktejlih, je bil že mrtev in le nekateri bolj lahkomišelnih prebivalci so izkoristili priložnost, da si potešijo svojo željo po ustvarjanju mitov.

V Tanger je pripotoval sam, najel hišo na pobočju Djamaa el Mokra – v tistih časih jih je bilo lahko najti in bile so temu primerno poceni – in takoj zaposlil mladega Maročana za nočnega čuvaja. S hišo je dobil tudi kuharico in vrtnarja, ki sta bila v hiši tudi nastanjena, vendar je oba hitro odpustil. Kuharico je zamenjala ženska, ki je prišla v hišo na predlog mladega nočnega čuvaja. Kmalu po njenem prihodu je Marsh začutil prve znake bolezni prebavil. Bolezen je iz meseca v

mec postajala vse hujša. Zdravniki v Tangerju so mu svetovali, naj odide v London. Dva meseca, ki ju je prebil v londonski bolnišnici, sta mu nekoliko pomagala. Vendar pa zdravniki niso postavili jasne diagnoze in ko se je vrnil, je ostal priklenjen na posteljo. Na koncu so ga na nosilih spravili na letalo za Kanado in tam je kmalu po prihodu preminil.

V vsem tem ni bilo ničesar nenavadnega; ljudje so domnevali, da je bil Marsh še ena izmed žrtev, ki so jih počasi zastrepili domačini. Več takšnih primerov je bilo v petdesetih letih, ki sem jih preživel v Tangerju. Vsakokrat se je govorilo, da lahko žrtev za to krivi le sama sebe, ker je služinčadi dopuščala preveč domačnosti. Najbolj pa zunanega opazovalca pri vsej stvari zbode v oči, da nihče nikoli ni vzel stvari v roke in se lotil iskanja krivca. Toda kakšen smisel pa sploh ima začeti takšno preiskavo ob popolni odsotnosti dokazov.

Zgodbo dopolnjujeta še dve malenkosti. Med svojo boleznijo je Marsh nekemu znancu omenil, da je poskrbel za to, da bo njegovemu nočnemu čuvaju zagotovljena denarna podpora, kolikor bo sam prisiljen zapustiti Maroko. V ta namen je fantu predal overovljeno pismo, vendar fant ni nikoli poskušal uveljavljati takšne zahteve. Drugo informacijo pa sem dobil od doktorja Hasleyja, zdravnika, ki je poskrbel za prevoz Marsha na letališče. Vsaj zame je bil to tisti zadnji potreben podatek, ki je zaokrožil zgodbo. Povedal mi je, da so bili v Marsheve podplate z globokimi vrezi zarisani enostavni vzorci, vrezi so bili sveži in ponekod zagnojeni. Doktor Halsey je poklical kuharico in čuvaja: osupla in prestrašena sta opazovala podplate svojega delodajalca, nista pa mu vedela povedati, od kod te poškodbe. Nekaj dni po Marshevem odhodu sta se v hišo spet vrnila nekdanja kuharica in vrtnar, nova dva pa sta jo že predtem zapustila.

Počasna zastrepitev je bila povsem sprejemljiva razlaga, še posebno glede na Marshevo izjavo o tem, kako je poskrbel za fanta. Risbe, z nožem vrezane v Marsheve podplate, pa se nikakor niso vključevale v nobeno razlago, ki bi se je človek domislil. Veliko sem razmišljal o tem. Le malo dvoma je bilo o fantovi krivdi. Prepričal je Marsha, da se je znebil stare kuharice – čeprav jo je še naprej plačeval – in najel novo žensko (povsem verjetno iz fantove družine), ki mu bo kuhala. Da bi zastrepiljanja ne bilo mogoče odkriti, mora trajati precej mesecev

in nihče za to nima boljše priložnosti kot ravno kuharica. Očitno je vedela, kako je bilo v materialnem pogledu poskrbljeno za fanta, in pričakovala je svoj delež. Povsem nerazumljivi pa so bili križi in krogi na njegovih podplatih. Počasni zastrupljevalec je potrpežljiv, previden in metodičen; njegova poglobljena skrb so pravilni odmerki in to, da za sabo ne pušča nobenih očitnih sledi. Bahavo izzivanje usode mu je tuje.

Sčasoma so si ljudje prenehali pripovedovati zgodbo o Duncanu Marshu. Tudi jaz sem redkeje razmišljal o njej, saj se mi ni uspelo domisliti nobene pametne razlage. Nekega večera pred mogoče petimi leti pa me je obiskal neki Američan in mi povedal, da je odkril Maročana, ki je trdil, da je bil Marshev nočni čuvaj. Ime mu je bilo Larbi in delal je kot natak v majhni restavraciji Le Fin Bec. Angleško je govoril precej slabo, razumel pa je povsem brez težav. Informacija je nepreverjena, mi je še rekel, in kolikor se mi zdi vredno, jo lahko preverim in uporabim.

Nekaj časa sem zadevo premleval in čez nekaj tednov sem se zvečer odpravil v restavracijo, da na svoje oči vidim Larbija. Lokal je bil slabo razsvetljen in poln Evropejcev. Preučeval sem vse tri natakarje. S širokimi črnimi brki, modrimi kavbojkami in športnimi srajcami so si bili tako podobni, da si jih težko ločeval med sabo. Dobil sem jedilnik; s težavo sem ga bral, čeprav sem ga držal natanko pod sijem male namizne svetilke. Ko se je vrnil natak, ki mi je prinesel jedilni list, sem ga povprašal po Larbiju.

Vzel mi je jedilnik iz rok in odšel od mize. Takoj nato se je ob meni pojavil drugi član trojke in mi podal jedilni list, ki ga je prinesel pod roko. Naročil sem v španščini. Ko mi je prinesel juho, sem zamrmral, da sem presenečen, ker sem ga našel tukaj. Zdrznil se je; videl sem, da se poskuša spomniti, od kod ga poznam.

"Zakaj pa naj ne bi delal tukaj?" Njegov glas je bil miren in prav nič drugačen kot prej.

"Oh, seveda! Zakaj pa ne? Mislil sem le, da boš imel že svoj bazar ali vsaj kakšno trgovino."

Njegov smeh je bil godrnjavo prhanje. "Bazar!"

Ko se je vrnil z naslednjo jedjo, sem se opravičil, da se vtikam v njegove osebne zadeve. Vendar pa me to res zanima, sem rekel, saj

sem več let živel v prepričanju, da je od nekega angleškega gospoda dobil zapuščino.

"Mislite na seňora Marsha?" Ob tem je široko razprl oči.

"Da, tako mu je bilo ime. Kaj ti ni izročil nekega pisma? Prijateljem je rekel, da ti ga je."

Gledal je prek moje glave, ko je odgovoril: "Dal mi je pismo."

"Si ga kdaj komu pokazal?" Vprašanje je bilo povsem netaktno, toda včasih je najbolje ustreliti naravnost proti cilju.

"Zakaj? Kaj pa bi imel od tega? Seňor Marsh je mrtev." Odmajal je z glavo, kot da je s tem zadeva končana, in se premaknil k naslednji mizi. Ko sem pospravil svojo karamelno kremo, je večina obiskovalcev že odšla in lokal se je zdel še mračnejši. Prosil sem za račun. Ko mi ga je prinesel, sem mu rekel, da bi prav rad videl pismo, kolikor ga še ima.

"Pridite jutri zvečer ali pojutrišnjem in pokazal vam ga bom. Doma ga imam shranjenega."

Zahvalil sem se mu in mu obljubil, da se vrnem čez dva ali tri dni. Restavracijo sem zapustil z zmedenimi občutki. Povsem očitno je bilo, da se Larbi ne počuti krivega za težave Duncana Marsha. Še manj pa mi je bilo jasno, ko sem nekaj večerov pozneje videl pismo.

Ni bilo pismo, temveč *papier timbré* tiste vrste, ki ga prodajajo v trafikah. Povsem jasno je bilo zapisano: *Spoštovani, jaz, Duncan White-low Marsh, s tem pismom potrjujem polog stotih funtov na račun Larbija Lairinija, ki naj se izvrši vsakega prvega v mesecu, vse dokler bom živ.* Dokument je bil podpisan in overovljen, nosil pa je datum 11. junij 1966. Ko sem mu ga vračal, sem rekel: "Nikoli nisi imel prav nobene koristi od tega."

Skomignil je in spravil papir v listnico. "Le kako? Umril je."

"Škoda."

"Suerte." Če to besedo uporabljajo Maročani, govorijo o *usodi* – prej kot pa o sreči.

Lahko bi vztrajal še naprej in ga vprašal, kaj bi po njegovem lahko povzročilo Marshevo bolezen, vendar sem si hotel vzeti čas za razmislek o tem, kar sem pravkar izvedel. Ko sem vstajal, sem dejal: "Žal mi je, da se je vse skupaj tako obrnilo. Vrnil se bom čez nekaj dni." Iztegnil je roko in stisnil sem mu jo. V tistem trenutku nisem imel prav

nobenih nadaljnjih načrtov. Morda se bom vrnil kmalu ali pa nikoli več.

Vse dokler bom živ. Stavek je še nekaj tednov odmeval v moji glavi. Morda se je Marsh tako izrazil zato, da bi bil dokument povsem razumljiv tangerskima *adouloma*, ki sta na list prispevali svoja kičasta podpisa; hkrati pa si nisem mogel kaj, da si teh besed ne bi razlagal na bolj melodramatičen način. Zame je dokument predstavljal formalizacijo že obstoječega dogovora med gospodarjem in služabnikom: Marsh je želel čuvajevo pomoč in čuvaj se je strinjal s tem, da mu pomaga. Nikakršne osnove nisem imel za takšno predpostavko, vendar sem bil kljub temu prepričan, da sem na pravi sledi. Postopno sem začel verjeti, da si bom zadevo lahko razčistil, le če bom s fantom govoril v hiši, kjer se je vse to dogajalo, in to v arabščini.

Nekega večera sem spet stopil do Le Fin Beca, in ne da bi sedel, pomignil Larbiju, naj stopi z menoj za trenutek ven. Zunaj sem ga vprašal, ali lahko ugotovi, ali v hiši señora Marsha zdaj kdo živi.

"Nihče ne živi v njej." Premolknil je in dodal: "Hiša je prazna. Poznam oskrbnika."

Kljub svoji slabotni arabščini sem se odločil z njim govoriti v njegovem jeziku in rekel: "Poglej. Rad bi šel s tabo v to hišo in si ogledal, kje se je vse to dogajalo. Za tvoj trud ti bom dal petnajst tisoč frankov."

Zdrznil se je, ko je zaslišal arabščino; potem je izraz presenečenja zamenjalo zadovoljstvo. "Skrbnik ne sme nikogar spustiti v hišo."

Dal sem mu tri tisoč frankov: "Uredi z njim. Petnajst pa jih dobiš ti, ko bova zapustila hišo. Ali lahko to opraviva v torek?"

Rekel bi, da je bila hiša zgrajena v petdesetih, ko je bila dobra zidava sploh še mogoča. Bila je trdno vtisnjena v hrib, poraščen z gozdovi, ki so se dvigali za njo. Morala sva se povzpeti po treh nizih stopnic, ki so vodile prek vrta, da sva prispela do vhoda. Skrbnik, škilasti Djilbi v rjavem dželabiju, nama je sledil za petami in me opazoval z nezaupanjem.

Na vrhu je bila razsežna terasa z razgledom proti mestu in goram na jugovzhodu. Za teraso je v senci ležal travnik, ki je segal vse do začetka gozda. Dnevna soba je bila velika in svetla, s francoskimi vrati, ki so se odpirala na travnik. Zaradi vlažnih in plesnivih sten je bil zrak

v sobi težak. Obsedlo me je nesmiselno prepričanje, da bom vsak čas vse razumel; opazil sem, da diham hitreje kot po navadi. Prišli smo v jedilnico. Za njo sta bila hodnik in soba, v kateri je spal Marsh. Imela je zaprta polkna in bila je mračna. Široke krožne stopnice se vodile do spodnjega nadstropja, tam sta bili še dve spalnici, nato pa so se v spirali spuščale še niže do kuhinje in sob za služinčad. Kuhinjska vrata so se odpirala na majhno, s kamni tlakovano dvorišče, ograjeno s stenami, ki jih je preraščal filodendron.

Larbi je pogledal ven in odmajal z glavo. "Tukaj so se začele vse težave," je rekel čemerno.

Zrinil sem se skozi vrata in sedel na klop iz kovanega železa na soncu. "Notri je mračno. Zakaj ne bi ostali tukaj?"

Skrbnik naju je zapustil in zaklenil hišo. Larbi je udobno občepel na petah ob klopi.

Nobenih težav ne bi bilo, je rekel, ko bi le bil Marsh zadovoljen z Jasmino, kuharico, ki jo je dobil z hišo. Toda bila je malomarna delavka in njena hrana je bila slaba. Zato je Larbija prosil, da mu poišče novo.

"Že na samem začetku sem mu povedal, da ima ta ženska, Meriam, še majhno hčerko in da jo bo včasih lahko pustila pri prijateljih, kdaj pa jo bo morala pripeljati s seboj na delo. Rekel je, da to ni pomembno, želel je le, da bo otrok miren."

Zaposlil jo je in dva ali tri dni pozneje je prišla z otrokom. Deklica se je igrala na dvorišču, tako da jo je mati imela lahko ves čas na očeh. Marsh se je takoj začel pritoževati, da je glasna. Nenehno je pošiljal k Meriam v kuhinjo sporočila in jo prosil, naj umiri otroka. Nekega dne pa je tiho odšel okoli hiše na dvorišče. Spravil se je na vse štiri, potisnil svoj obraz k otrokovemu in se tako grdo spačil, da je deklica začela vreščati. Ko je Meriam pridvela iz kuhinje, je stal nasmejan poleg otroka in hitro odšel. Dekletce je v kotu kuhinje še naprej jokalo in vreščalo, dokler je Meriam ni odpeljala domov. Vso noč je še preihtela in dobila visoko vročino. Nekaj tednov je nihala med življenjem in smrtjo, ko pa se je končno izkopalala iz smrtne nevarnosti, ni več mogla hoditi.

Meriam, katere zaslužek je bil razmeroma visok, se je posvetovala z enim fgihom za drugim. Vsi so se strinjali, da je bilo na otroka

vrženo oko; prav tako pa je bilo tudi vsem jasno, da je to storil Nazarenc, pri katerem je bila Meriam zaposlena. Rekli so ji, je razlagal Larbi, naj Marshu daje v hrano neke njihove zvarke, s pomočjo katerih bo sploh mogoče pregnati urok. To je bilo nujno potrebno, je rekel in me resno opazoval. Četudi bi se señor strinjal s tem, da urok prekliče (seveda pa mu tega Meriam nikoli ne bi niti omenila), tega ne bi mogel storiti. To, kar mu je dajala v hrano, mu ne bi smelo škodovati; bil je le zvarek, ki ga bo oslabil, tako da takrat, ko bo prišel čas za preklic uroka, temu ne bo mogel nasprotovati.

Enkrat v tem času je Marsh zaupal Larbiju sum, da mu Meriam v hrano podtika uspavala, in zaprosil ga je, naj bo na to pozoren. Pismo, s katerim je poskrbel za Larbija, je napisal zato, da bi ga pridobil in spodbudil njegovo pomoč. Ker pa so se Larbiju zvariki, ki jih je Meriam dajala gospodarju v hrano, zdeli zvečine neškodljivi, ga je pomiril in še naprej dopuščal, da mu jih je dajala.

Utrujen od čepenja je Larbi nenadoma vstal in začel hoditi sem ter tja, pazljivo je stopal v sredino kamnov, s katerimi je bilo tlakovano dvorišče. "Ko je moral v bolnišnico v London, sem ji rekel: 'Zdaj je zaradi tebe zbolel. Kaj če se ne vrne? Potem nikoli ne boš mogla pregnati uroka.' To jo je zelo zaskrbelo. 'Storila sem kar sem mogla,' je rekla. 'Zdaj je vse je v Alahovih rokah.'"

Ko se je Marsh vrnil v nazaj Tanger, jo je Larbi silil, naj čim hitreje izpelje zadevo do konca, če je že imela to srečo, da se je sploh vrnil. Rekel je tudi, da je mislil, da bo morda bolje za señorjevo zdravje, če se celoten postopek ne bo vlekel še predolgo.

Medtem ko je govoril, ga nisem nič spraševal; trudil sem se, da bi bil moj obraz povsem brezizrazen, saj sem se bal, da bo prenehal pripovedovati, brž ko bo na mojem obrazu zasledil najmanjšo sled neodobravanja. Sonce je zašlo za drevesa in na dvorišču je postalo hladno. Močno sem si želel vstati in hoditi sem ter tja kot on, vendar sem se bal, da bi ga celo s tem lahko zmotil. Ko se bo tok besed enkrat prekinil, se morda ne bo nikoli več začel.

Kmalu je bilo z Marshem slabše kot kadar koli prej, imel je strahovite bolečine v trebuhu in ledvicah. Obležal je in hrano mu je prinašal Larbi. Ko je Meriam ugotovila, da ne more več iz postelje, niti do stranišča ne, se je odločila, da je prišel čas za preklic uroka. Iste

noči, ko je fgih v njeni domači hiši opravljal obred v prisotnosti pohabljenega otroka, so v Djamaa el Mokro prišli štirje moški iz Meriamine družine.

"Ko sem jih videl prihajati, sem se spravil na moped in se odpeljal v mesto. Nisem hotel biti v hiši, ko bodo začeli obred. Prav nič nisem imel z vsem tem."

Mirno je stal in si mel roke. Slišal sem jugovzhodni veter, ki je začel šal šumeti v drevesih; prišla je njegova ura. "Pridi. Nekaj ti bom pokazal," mi je rekel Larbi.

Zadaj za hišo sva se povzpela po stopnicah in prišla na teraso, preraščeno s pergolo. Pod njo je ležal travnik in za njim stena dreves.

"Naslednja dva dni je bil zelo bolan. Kar naprej me je prosil, naj pokličem angleškega zdravnika."

"Kaj ga nisi?"

Larbi se je zaustavil in me pogledal. "Najprej sem moral vse počistiti. Meriam se ga ni hotela niti dotakniti. Ko sem se vrnil iz mesta, je bil ves blaten in krvav. Naslednji dan sem ga okopal in mu zamenjal rjuho in odejo. Počistil sem hišo, saj so raznesli blato vsepovsod, ko so ga prinesli nazaj. Pridi. Pokazal ti bom, kam so ga odnesli."

Prečkala sva travnik in hodila po visoki travi, ki je rasla ob robu gozda. Steza je vodila na desno skozi gosto podrastje. Sledila sva ji, plezala prek skal in padlih drevesnih debel, dokler nisva prispela do starega kamnitega vodnjaka.

"Privleči so ga morali prav do tod, vidiš, in ko so mu urezovali znake v podplate, so ga morali čvrsto držati natanko nad vodnjakom, tako da je kri kapljala v vodo. Nič ne zaleže, če pade kri poleg vodnjaka. In narediti so morali enake znake, kot jim jih je na papir narisal fgih. To je v temi in dežju težko. Toda uspelo jim je. Videl sem vreznine, ko sem ga kopal."

Previdno sem ga vprašal, ali se mu zdi, da je kakršna koli povezava med vsem tem in Marshevo smrtjo. Prenehal je zreti v vodnjak in se obrnil. Začela sva hoditi nazaj proti hiši.

"Umril je zato, ker je prišel njegov čas."

Kaj pa urok, ali je bil pregan? sem ga vprašal. Ali je otrok potem lahko hodil? Ničesar ni vedel o tem, kajti Meriam je takoj potem odšla živeti k sestri v Kenitro.

Ko sva se v avtu vozila nazaj proti mestu, sem mu izročil denar. Nekaj sekund je strmel vanj, preden ga je potisnil v žep.

Z rahlim občutkom razočaranja sem ga odložil v mestu. Nisem le pričakoval, celo upal sem, da bom našel nekoga, ki bi mu lahko pripisal krivdo. Kaj je bistvo zločina? Prav nobenega zločinskega namena ni bilo – le mati, tavajoča v mraku starodavne nevednosti.

O tem sem razmišljal, ko sem se s taksijem peljal proti domu.

Prevedel Tone Škrjanec